

De vaste commissie voor Binnenlandse Zaken heeft enkele vragen en opmerkingen over de brief van de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties van 7 juli 2015 (TK 34 000 VII nr. 54) over de motie-Fokke c.s. (Kamerstuk 34 000 VII, nr. 13) en het Actieplan lokale rekenkamers.

De voorzitter van de commissie,
Berndsen-Jansen

Adjunct-griffier van de commissie,
Hendrickx

Inleiding

De leden van de VVD-fractie hebben kennisgenomen van de brief van de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties inzake gemeentelijke rekenkamers c.q. gemeenschappelijke rekenkamers. Graag willen zij de Minister een aantal vragen voorleggen.

Allereerst merken de leden van de VVD-fractie op dat zij onderzoek naar de doeltreffendheid, de doelmatigheid en rechtmatigheid van de inzet van financiële middelen belangrijk achten. Hiermee is immers belastinggeld van de burgers gemeoid. Rekenkamers en rekenkamercommissies (rekenkamer-functie) zijn dan ook belangrijke instellingen, die hun werk nauwgezet moeten verrichten.

De leden van de PvdA-fractie hebben met belangstelling kennis genomen van de brief van de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties waarin hij uiteenzet hoe hij de motie-Fokke c.s. (34 000 VII, nr. 13) wil gaan uitvoeren. De aan het woord zijnde leden hebben ook kennis genomen van het onderzoek die de Minister heeft laten houden naar rekenkamer(functies) en van de resultaten van de expertbijeenkomsten. De leden van de PvdA-fractie zijn niet verrast door de uitkomsten hiervan en zien in deze uitkomsten een bevestiging van hun al meermalen eerder geuite vrees dat veel rekenkamer(functie)s niet voldoende in staat zijn de gemeenteraden te helpen bij het uitoefenen van hun controlerende taak. Dat dit probleem zich vooral voordoet bij gemeenten met een rekenkamer-functie mag evenmin een verrassing heten. De aan het woord zijnde leden hebben enkele vragen.

De leden van de D66-fractie hebben kennisgenomen van de wijze waarop de Minister de motie-Fokke c.s. wil uitvoeren. Zij constateren dat in het actieplan geen halve maatregelen getroffen worden. In tegendeel, het verzoek van de Kamer om substantieel meer gemeenschappelijke rekenkamers te realiseren wordt ingevuld via het schrappen van de mogelijkheid een losse rekenkamerfunctie in te stellen. Hierover hebben de aan het woord zijnde leden de nodige vragen.

Het schrappen van de rekenkamerfunctie

De Minister wil, zo lezen de leden van de VVD-fractie, de positie van lokale rekenkamers versterken en stelt voor de mogelijkheid voor gemeenten om te kiezen voor een rekenkamerfunctie uit de Gemeentewet te schrappen, met als gevolg dat gemeenten alleen nog maar een rekenkamer kunnen instellen. Waarom stelt de Minister dit voor? Waarom worden beide opties niet in de wet gehandhaafd? De leden van de VVD-fractie krijgen dan ook graag een nadere motivering van het voorstel, als ook een nadere onderbouwing dat de rekenkamerfunctie debet zou zijn aan niet of onvoldoende functioneren van het rekenkamerwerk. Zijn er alternatieven om de rekenkamercommissies (rekenkamerfunctie) beter te laten functioneren? Zo ja, welke? Heeft de Minister die overwogen? Zo nee, waarom niet?

De leden van de PvdA-fractie delen de analyses en de conclusies uit de brief van de Minister. Ook zijn verwachten dat indien de rekenkamer-functie als mogelijkheid wordt geschrapt en daarmee de onafhankelijker rekenkamer een verplichting wordt, dat daarmee de controletaken gediend zullen worden. Juist vanwege het toenemend belang van gemeenschappelijke taakuitvoering door gemeenten, onder andere vanwege de decentralisaties, is de controle daarop en op de toenemende geldstromen van een nog groter belang dan het al was.

De leden van de D66-fractie vragen zich af of het opheffen van rekenkamer-commissies wel een noodzakelijke en proportionele maatregel is. Op zichzelf genomen zegt de aanwezigheid van een rekenkamerfunctie nog niets over de mate waarin deze functioneert. Zo heeft de gemeente Eindhoven een rekenkamercommissie waarin voornamelijk raadsleden zitting nemen ingesteld. Uit de indrukken die de aan het woord zijnde leden daarvan hebben is dat zij tot tevredenheid van de gemeenteraad werken. Heeft de Minister andere signalen? Waarom zouden we anders het kind met het badwater weggooien? Het onderzoek van Berenschot geeft bovendien enkel aan dat 8 procent van de gemeenten een niet-functionerende rekenkamer of rekenkamercommissie heeft. Daaruit vallen dus niet zondermeer conclusies te trekken aangaande het wel of niet functioneren van rekenkamercommissies, het zouden immers ook rekenkamers kunnen zijn die niet functioneren.

De leden van de D66-fractie constateren dat tussen 2011 en 2015 het jaarlijkse budget van de rekenkamer(commissie)s is gedaald met 15 procent. Als dat omwille van chronische onderbesteding van het budget zou zijn, zou dat niet problematisch zijn. Maar tegelijkertijd valt een afname van de uitgave van gemiddeld ca. € 37.000 naar ca. € 32.000 te zien. De aan het woord zijnde leden vragen zich af of de Minister de opvatting deelt dat dit weleens «penny wise, pound foolish» zou kunnen zijn? Heeft hij onderzoeken of concrete voorbeelden waaruit de terugverdienratio van rekenkamer-(commissie)s duidelijk blijkt? Ziet hij mogelijkheden om bij gemeenten een cultuuromslag in gang te zetten waarin een rekenkamer(commissie) op waarde geschat wordt?

De leden van de D66-fractie brengen de Minister in herinnering dat het dictum van de motie-Fokke c.s. de Minister verzocht om samen met de Nederlandse Vereniging voor Rekenkamers en Rekenkamercommissies (NVRK) en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) tot een actieplan te komen. De Minister lijkt een andere weg bewandeld te hebben. Hij is eerst tot zijn actieplan gekomen te zijn en gaat nu bezien met de NVRK en de VNG hoe deze tot uitvoering gebracht kan worden. De aan het woord zijnde leden vinden dit dubieus. Wanneer het gemeentelijke kwesties betreft zouden – binnen democratische en rechtsstatelijke randvoorwaarden – de wensen van de gemeenten voorop moeten staan, niet het actieplan van de Minister van Binnenlandse Zaken. Graag verkrijgen dezen leden een reactie. Heeft de Minister overwogen het actieplan vanuit de gemeenten te laten komen? Dat zij zelf bezien of en hoe hun invulling van de rekenkamer(functie) binnen de gewenste wettelijke kaders valt en hoe zij hun rekenkamer(commissie) kunnen versterken? Zo nee, waarom niet?

De positie van raadsleden

De Minister stelt voor alleen rekenkamers mogelijk te maken en dan zonder raadsleden. De leden van de VVD-fractie vragen de Minister te motiveren waarom raadsleden geen zitting in de rekenkamers zouden mogen hebben. Betrokkenheid van raadsleden kan juist een meerwaarde hebben. Hun betrokkenheid, zo is gebleken, kan het functioneren van de rekenkamer versterken.

De leden van de PvdA-fractie zijn van mening dat onafhankelijkheid van het onderzoek van rekenkamers van groot belang is. In dat licht steunen zij het voornemen om de rekenkamerfunctie, waarin raadsleden deel kunnen nemen, te schrappen. De Minister stelt echter dat het van groot belang is dat raadsleden wel op een andere wijze betrokken kunnen zijn bij de rekenkamer. De leden van de PvdA-fractie vragen zich af waarom dit van groot belang is? En hoe dit zich verhoudt tot de gewenste onafhankelijkheid of professionaliteit van de rekenkamer. Deelt de Minister de mening dat die betrokkenheid zich zou moeten beperken tot overleg met

de rekenkamer? Wil de Minister een voorbeeld nemen aan de manier waarop de Tweede Kamer en de Algemene Rekenkamer bij elkaar betrokken zijn? Zo ja, in hoeverre ziet hij die parallellen en in hoeverre is hij van mening dat de betrokkenheid van raadsleden anders zou moeten zijn en waarom?

Slapende rekenkamers

Mocht het voorstel van de Minister om alleen rekenkamers mogelijk te maken leiden tot wetgeving, hoe worden «slapende rekenkamers» dan aangepakt? Zou de provincie daarin een rol kunnen spelen? Zo ja, welke? Gaarne krijgen de leden van de VVD-fractie een reactie van de Minister.

Stimulering gemeenschappelijke rekenkamers

De leden van de VVD-fractie vragen in hoeverre het voorstel van de Minister nu een reactie op de motie van het lid Fokke is, waarin wordt gevraagd om een actieplan om te komen tot substantieel meer «gemeenschappelijke» rekenkamers.

De leden van de PvdA-fractie lezen dat de Minister gemeenten wil wijzen op het belang van een goede functionering van de rekenkamer en op het belang van samenwerkende rekenkamers. De aan het woord zijnde leden lezen vooral dat de Minister wil bijdragen aan de kennisontwikkeling en bewustwording bij gemeenten over (samenwerkende) rekenkamers. Heeft de Minister instrumenten van dwingend aard om gemeenten aan te zetten tot samenwerking van rekenkamers? Zo ja, welke zijn dat? Zo nee, acht de Minister het (wellicht) op termijn nodig om dergelijke instrumenten wel te krijgen en waar denkt hij dan aan?

De leden van de D66-fractie vragen zich af in welke mate meer gemeenschappelijke rekenkamers gaan ontstaan. De Minister verwacht dat kleine gemeenten aansluiting zoeken bij een bestaande rekenkamer of overwegen zelf een gemeenschappelijke rekenkamer in te stellen. Waarop is die verwachting gebaseerd? En zijn grote gemeenten of gemeenten met regiofunctie wel bereid om hun rekenkamer zodanig aan te passen dat omliggende gemeenten kunnen aansluiten? De aan het woord zijnde leden vragen dit omdat uit het onderzoek van Berenschot blijkt dat van de grote gemeenten 64 procent van de gemeenteraden veel tot erg veel belang hecht aan een zelfstandige rekenkamer (commissie) en geen enkele gemeenteraad in die groep er geen belang aan hecht. Ook bij kleine gemeenten hecht 44 procent van de raden nog veel tot erg veel aan een zelfstandige rekenkamercommissie, en ziet slechts 10 procent er geen tot helemaal geen belang in.

De leden van de D66-fractie zien verder dat in gemeenten met goed functionerende rekenkamers deze goed inspelen op de onder de bevolking en de gemeenteraad levende vragen. Ook bij rekenkamercommissies kan dit in potentie zeer goed verlopen, doordat raadsleden aan het onderzoek deelnemen. Bij het instellen van een gemeenschappelijke rekenkamer neemt de afstand tot de gemeenteraad en de inwoners van de gemeenten toe. Hoewel het bevorderen van gemeenschappelijke rekenkamers ter vervanging van niet functionerende rekenkamer (commissie)s wenselijk is, ook vanuit oogpunt van budgetten en kennis, is het maar de vraag of dit altijd een verbetering is vanuit het oogpunt van gerichtheid van het onderzoek, het draagvlak ervoor en de uiteindelijke vertaling van de onderzoeksresultaten naar beleid. Dit te meer nu uit het Berenschot-onderzoek niet blijkt dat gemeenschappelijke rekenkamer (commissie)s tot meer tevredenheid bij raad en college leiden dan zelfstandige rekenkamer (commissie)s. Er moet dus selectief gekeken worden in welke gemeente wat de beste optie is.

Verbetering kwaliteit van rekenkameronderzoek

Hoe ziet de ondersteuning van de rekenkamers er straks uit? Welke ambtenaren mogen wel en welke mogen daar niet bij betrokken zijn? Gaarne krijgen de leden van de VVD-fractie een reactie van de Minister.

De leden van de D66-fractie vragen zich af welke versterkingsmaatregelen de Minister nodig acht ten aanzien van het waarborgen van de kwaliteit van de rekenkamerfunctie indien hij zou besluiten geen algeheel verbod op rekenkamercommissie in te voeren. Momenteel bestaan er, zoals de Minister terecht opstelt, verschillende wettelijke vereisten voor rekenkamers en rekenkamercommissies. Welk van die verschillen acht hij noodzakelijk en waarin zouden ze rekenkamercommissies zo nodig meer gelijk kunnen trekken aan rekenkamers?

Provincies

De brief van de Minister heeft voornamelijk betrekking op de rekenkamer en de rekenkamerfunctie op gemeentelijk niveau. Is de Minister ook voornemens om, mutatis mutandis, de Provinciewet te wijzigen als het gaat om de rekenkamer en rekenkamerfunctie op provinciaal niveau? Gaarne krijgen de leden van de VVD-fractie een reactie van de Minister.

Waterschappen

In de brief van de Minister staat dat de regering geen reden ziet om een rekenkamerfunctie voor waterschappen wettelijk voor te schrijven. De leden van de VVD-fractie merken op dat er ook in de waterschappen veel geld omgaat. Denk aan de uitgaven voor waterkwaliteit, waterbeheersing, afvalwaterzuiveringen en dijkversterkingen. Daar zijn grote bedragen mee gemoeid. In welke zin onderscheiden waterschappen zich, los van het functionele aspect, van andere decentrale overheden, met als gevolg dat een rekenkamerfunctie niet wettelijk zou moeten worden voorgeschreven? Gaarne krijgen de leden van de VVD-fractie een reactie van de Minister.